

Gemeentelijk dorpsgezicht Kerkbuurt

Gemeente Oegstgeest

Februari 2013

Colofon

Opdracht	:	Gemeente Oegstgeest
Onderzoek en tekst	:	ir. M. Verweij
Foto's en kaarten	:	DSL en gemeente
Samenstelling & productie	:	Dorp, Stad & Land

INHOUD

Gemeentelijk dorpsgezicht Kerkbuurt

VOORWOORD

INLEIDING

ONTSTAAN EN ONTWIKKELING

HUIDIG RUIMTELIJK KARAKTER

BEGRENZING

TE BESCHERMEN WAARDEN

WAARDERING

RECHTSGEVOLG

BRONNEN

BIJLAGE

VOORWOORD

Oegstgeest, Kerkbuurt

Op grond van de erfgoedverordening is het college van burgemeester en wethouders bevoegd om gemeentelijke dorpsgezichten aan te wijzen. In Nederland zijn meer dan 300 beschermde stads- en dorpsgezichten met een geschiedenis die teruggaat tot vóór het jaar 1850. In het kader van het landelijke Monumenten Inventarisatie Project is ook de stedenbouw uit de periode 1850-1940 geïnventariseerd. Voor Oegstgeest is deze inventarisatie door Bureau Dorp, Stad en Land uitgewerkt tot een rapport met waardevolle objecten die in aanmerking komen voor plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst. In dit rapport is ook de aanbeveling opgenomen om de gebieden Dorpsstraat en omgeving en Oranjewijk aan te wijzen als gemeentelijke dorpsgezichten. Voor beide gebieden is een beschrijving met kaart opgesteld, waarvan u de ene voor u heeft.

In 2007 is Oranjewijk aangewezen als gemeentelijk dorpsgezicht. Tegelijkertijd is bestemmingsplan Oranje Nassau vastgesteld als 'beschermend' bestemmingsplan.

De aanwijzing van het gemeentelijk dorpsgezicht Kerkbuurt wordt samengetrokken met de vaststelling van bestemmingsplan Dorpsstraat en Elsgeesterpolder.

Ter bescherming van het dorpsgezicht Kerkbuurt wordt de Welstandsnota aangepast zodat verscherpt welstandstoezicht mogelijk is. De erfgoedverordening legt vast dat slopen in het dorpsgezicht alleen is toegestaan met een vergunning. Onaanvaardbaar slopen wordt daardoor voorkomen.

boerderij "Haaswijk", Haarlemmerstraatweg 2

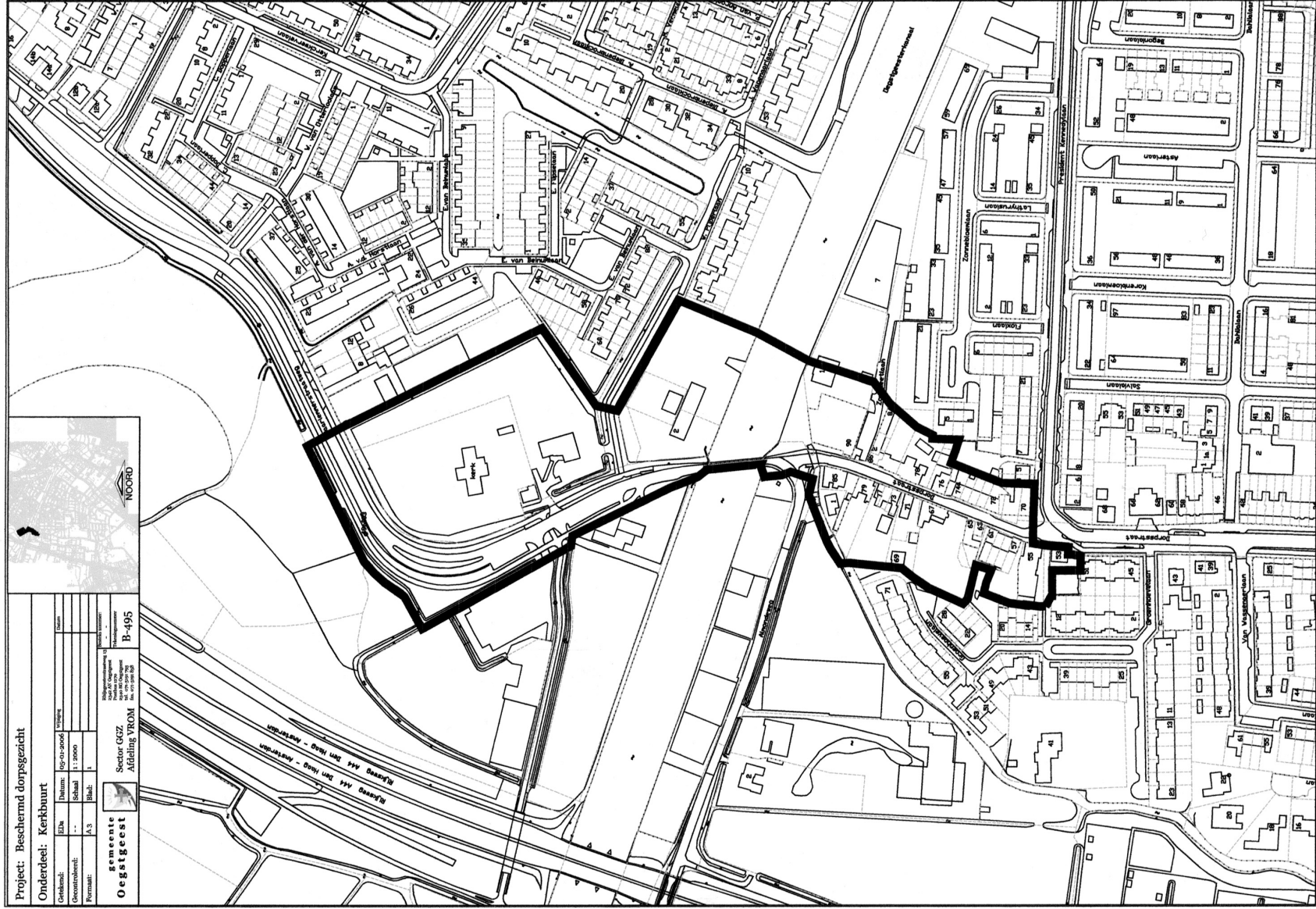

Ned. Herv. Kerk, Haarlemmerstraatweg 6

INLEIDING

De oude dorpskern van Oegstgeest bevindt zich in de nabijheid van het huidige Oegstgeesterkanaal, en omvat behalve het smalle deel van de Dorpsstraat ook de van oorsprong Middeleeuwse Willibrordkerk (de "Groene Kerk") aan de, in het verlengde van de Dorpsstraat lopende Haarlemmerstraatweg. Ondanks, of wellicht juist dankzij 20e-eeuwse ontwikkelingen, waarbij de oude dorpskern en de monumentale boerderij Haaswijk min of meer aan de zijlijn van de verstedelijking kwam te staan, is het oorspronkelijke karakter goeddeels bewaard gebleven.

De Kerkbuurt heeft de vorm van een lintvormige nederzetting langs een doorgaande weg op een oude strandwal. De iets verhoogde ligging, mede een gevolg van afzandingen, wordt nog geaccentueerd door de ligging van de kerk, die zich op een terpachtige verhoging bevindt.

ONTSTAAN EN ONTWIKKELING

Oorspronkelijke structuur

Oegstgeest ontstond in de vroege Middeleeuwen op een noord-zuid gerichte strandwal in het mondingsgebied van de Oude Rijn. Door de aanwezigheid van de riviermonding en invloeden van de zee is in dit deel van de overwegend recht lopende strandwal al in een vroeg stadium een markante bocht ontstaan. De hoogste delen van de strandwal zijn vanaf de 15^e/16^e eeuw afgezand, onder andere ten behoeve van stadsuitbreidingen van Leiden. Tot de interlokale hoofdwegen behoorden de op de strandwal lopende as Dorpsstraat-Rhijngheesterstraatweg-Endegeesterstraatweg (richting het Haagse Schouw) en de huidige as Dorpsstraat-Geverstraat-Leidsestraatweg (richting Leiden), die zich hiervan onder een hoek van circa 45° afsplitste. De as Dorpsstraat-Rhijngheesterstraatweg-Endegeesterstraatweg maakt vanouds deel uit van de doorgaande weg van Haarlem naar Den Haag.

De oudste kern van Oegstgeest is ontstaan direct ten zuiden van de Willibrordkerk aan de huidige Haarlemmerstraatweg. De Willibrordkerk (bekend als “het Groene Kerkje”) heeft een zeer lange en bewogen geschiedenis. In zijn huidige 17e-eeuwse vorm is het een recht gesloten éénbeukige kruiskerk. De kerk is volgens overlevering rond het jaar 700 gesticht door Willibrord en werd in 823 verwoest door de Noormannen. Van de middeleeuwse herbouw is weinig bekend. In 1573 en 1574 viel de kerk ten prooi aan vernielzuchtige Spaanse troepen tijdens de veldtocht tegen Haarlem en tijdens het beleg van Leiden. In de loop van de 17^e eeuw werd de kerk hersteld, transept en koor werden voltooid in 1662. De toren van de kerk werd in 1825 wegens bouwvalligheid gesloopt na gedeeltelijk instorten in 1824. In 1956 is de kerk ingrijpend gerestaureerd, waarbij de westgevel is herbouwd. De kerk staat op een iets verhoogd deel van de strandwal. Dit zou een duin kunnen zijn, maar ook een terp-achtige oorsprong is niet uitgesloten. Het gebied rond de kerk is archeologisch van groot belang, en met het bestaande reliëf moet zeer zorgvuldig worden omgegaan.

De dorpskern omvat met name verdichte lintbebouwing, die aan weerszijden van de Dorpsstraat aaneengesloten gevelwanden vormt. Door de aanwezigheid van de Vliet (het latere Oegstgeesterkanaal) lag de kerk van oudsher min of meer geïsoleerd, zodat daar geen verdere verdichting van de bebouwing meer plaatsvond. Wel lag hier over de Vliet van oudsher een brug, in een 13^e-eeuwse oorkonde aangeduid als "brug van Kerkwerve". Het zand van de strandwal vormde sinds de ontginning een relatief hoge en droge noordzuidlopende zone te midden van inklinkende zand-op-klei- en veenbodems. Als gevolg van afzandingen van de strandwalgronden verdween de oude structuur van blokverkavelingen en 'kampen' van de kaart en kwam er een eenvoudig rechthoekig patroon voor in de plaats.

Ontwikkeling in de 19^e en 20^e eeuw

Van grote betekenis voor de ontwikkeling van Oegstgeest was de opening van de stoomtramverbindingen van Leiden naar Haarlem en naar Katwijk in 1881. Hiermee kon het dorp een duidelijke rol als forensengemeente gaan vervullen, terwijl het omgekeerd ook binnen de functionele invloedssfeer van Leiden kwam te liggen. Zo kreeg Oegstgeest het karakter van een op Leiden gericht villadorp, waarbij ook stedenbouwkundig een gerichtheid op Leiden zichtbaar werd. Dit kwam tot uiting in de situering van nieuwe woonwijken, zoals het villa-achtige Oranjepark. Dientengevolge kwam de oude dorpskern in feite aan de noordwestelijke rand van het verstedelijkte gebied te liggen, waardoor rond de Dorpsstraat verdere ontwikkeling min of meer stagneerde. Dit gold met name voor de omgeving van de Willibrordkerk, die door de aanleg van het kanaal toch al geïsoleerd was geraakt. Daardoor is het oorspronkelijke karakter opmerkelijk goed bewaard gebleven.

grafmonument en baarhuisje, Haarlemmerstraatweg 6

woonhuis-bollenschuur, Dorpsstraat 79/79A

Dorpsstraat 71

vm. tolgaarderswoning, Dorpsstraat 53

HUDIG RUIMTELIJK KARAKTER

Ruimtelijke structuur

Als meest waardevolle hoofdkenmerken binnen het dorpsgezicht Kerkbuurt zijn aan te merken de aaneengesloten dorpsbebouwing aan weerszijden van de Dorpsstraat met de bijbehorende achtererven en de losse lintbebouwing met de Willibrordkerk aan de oostzijde van de Haarlemmerstraatweg. Hoewel het Oegstgeesterkanaal er als een vreemde as dwars doorheen loopt, is de oorspronkelijke dorpsstructuur nog goed herkenbaar. De Dorpsstraat is vrij smal, dit staat op gespannen voet met de verkeersintensiteit maar draagt wel bij aan een indruk van beslotenheid.

Openbare ruimte en groenaanleg

Met name de oostzijde van de Haarlemmerstraatweg heeft een groen karakter door de geringe bebouwingsdichtheid en de aanwezigheid van boerderij Haaswijk met wat grasland. Een ander 'groen'element wordt gevormd door de begraafplaats bij de kerk. Langs de Dorpsstraat zijn vooral de achtererven aan de westzijde ingericht als tuinen met een groen karakter.

Bebouwing

Tot de belangrijkste en zeker de meest markante bebouwing binnen dit dorpsgezicht behoort de deels middeleeuwse Willibrordkerk (rijksmonument) met begraafplaats en kosterswoning. Onmisbaar als laatste agrarische accent is de naastgelegen boerderij “Haaswijk” (rijksmonument, deels 18e-eeuws). De gevelwanden van de Dorpsstraat vertonen weinig verstoringen qua schaal en architectuur. Het beeld wordt grotendeels bepaald door kleinschalige aaneengesloten bebouwing, voor een belangrijk deel bestaand uit één- en tweelaagse lijstgevels. Zonder meer beeldbepalend in deze context zijn drie rijksmonumenten: Dorpsstraat 65, een 18e-eeuws pand met gepleisterde topgevel, Dorpsstraat 67 (Middegeest), een robuust 18e-eeuws herenhuis met een brede tweelaagse lijstgevel, en Dorpsstraat 71, een 18e-eeuws pand met een tuitgevel en een karakteristieke linker zijgevel.

Beeldbepalend zijn voorts zes gemeentelijke monumenten: Dorpsstraat 53 (voormalig tolhuisje), Dorpsstraat 79 en 79A (woonhuis uit circa 1900, lijstgevel, met rechts ernaast een zeer karakteristieke kleine bollenschuur), Haarlemmerstraatweg 4 (kosterswoning), Haarlemmerstraatweg 6 (bij begraafplaats behorend baarhuisje en grafmonument van de familie Gevers van Endegeest/Deutz van Assendelft).

Dorpsstraat 67

Dorpsstraat

BEGRENZING

Het dorpsgezicht wordt door het Oegstgeesterkanaal verdeeld in twee delen. Het noordelijke gedeelte wordt begrensd door de Haarlemmerstraatweg, het kanaal en de erfgrenzen van de nieuwbouwwoningen aan de oostzijde. Het tweede deel is een gebied aan weerszijden van de Dorpsstraat, aan de noordzijde begrensd door het kanaal en aan de zuidzijde door de President Kennedylaan. Aan de westzijde en aan de oostzijde ligt de grens op de erfgrenzen van de achtererven van de panden aan de Dorpsstraat.

De exacte begrenzing is aangegeven op de bijgevoegde begrenzingskaart (zie pag. 8).

NADERE TYPERING VAN TE BESCHERMEN WAARDEN

Typerend zijn:

- het landschappelijke karakter van de oostzijde van de Haarlemmerstraatweg
- de Willibrordkerk (rijksmonument) met begraafplaats en bijgebouwen
- het duinachtige karakter van het gebied rond de kerk
- de boerderij "Haaswijk" (rijksmonument)
- de authentieke kleinschaligheid van de dorpsbebouwing van de Dorpsstraat
- schaal en ritme van de gevelwanden van de Dorpsstraat
- de in de Dorpsstraat aanwezige rijks- en gemeentelijke monumenten.

WAARDERING

Het gemeentelijk dorpsgezicht Kerkbuurt omvat de oudste kern van het dorp Oegstgeest. Doordat de verstedelijking de oude dorpskern lange tijd 'links' heeft laten liggen, is het kleinschalige en deels agrarische dorpskarakter opmerkelijk goed bewaard gebleven. Door toename van verkeer en bebouwingsdichtheid is zorg om aantasting van het karakter en de nu nog duidelijk herkenbare samenhang van het "oude dorp" gerechtvaardigd. Er kan niet worden volstaan met bescherming van enkele individuele panden.

De beschrijving van de dorpsgezichten wordt in de Welstandsnota opgenomen als beleid voor visuele kwaliteit van de gebouwde omgeving in de betreffende gebieden.

RECHTSGEVOLG VAN DE AANWIJZING

Ter effectuering van de aanwijzing van een gemeentelijk stads- of dorpsgezicht kan op grond van de erfgoedverordening een bestemmingsplan worden opgesteld. De toelichting op de aanwijzing (deze beschrijving met kaart) kan daarbij voor wat het beschermingsbelang betreft als uitgangspunt dienen. Doel van de aanwijzing is de karakteristieke, met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als zwaarwegend belang bij de toekomstige ontwikkelingen binnen het gebied. De aanwijzing beoogt op die wijze een basis te bieden voor een ruimtelijke ontwikkeling die inspeelt op de aanwezige kwaliteiten, daarvan gebruikmaakt en daarop voortbouwt.

Binnen een van rijkswege beschermd gezicht geldt een zogenaamde sloopvergunning (artikel 37 Monumentenwet), in veel gemeenten wordt daarbij tevens advies gevraagd van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en de monumentencommissie.

Voor van gemeentewege aangewezen dorpsgezichten kan eenzelfde beleid worden gehanteerd, hetgeen kan worden verankerd in de erfgoedverordening.

BRONNEN

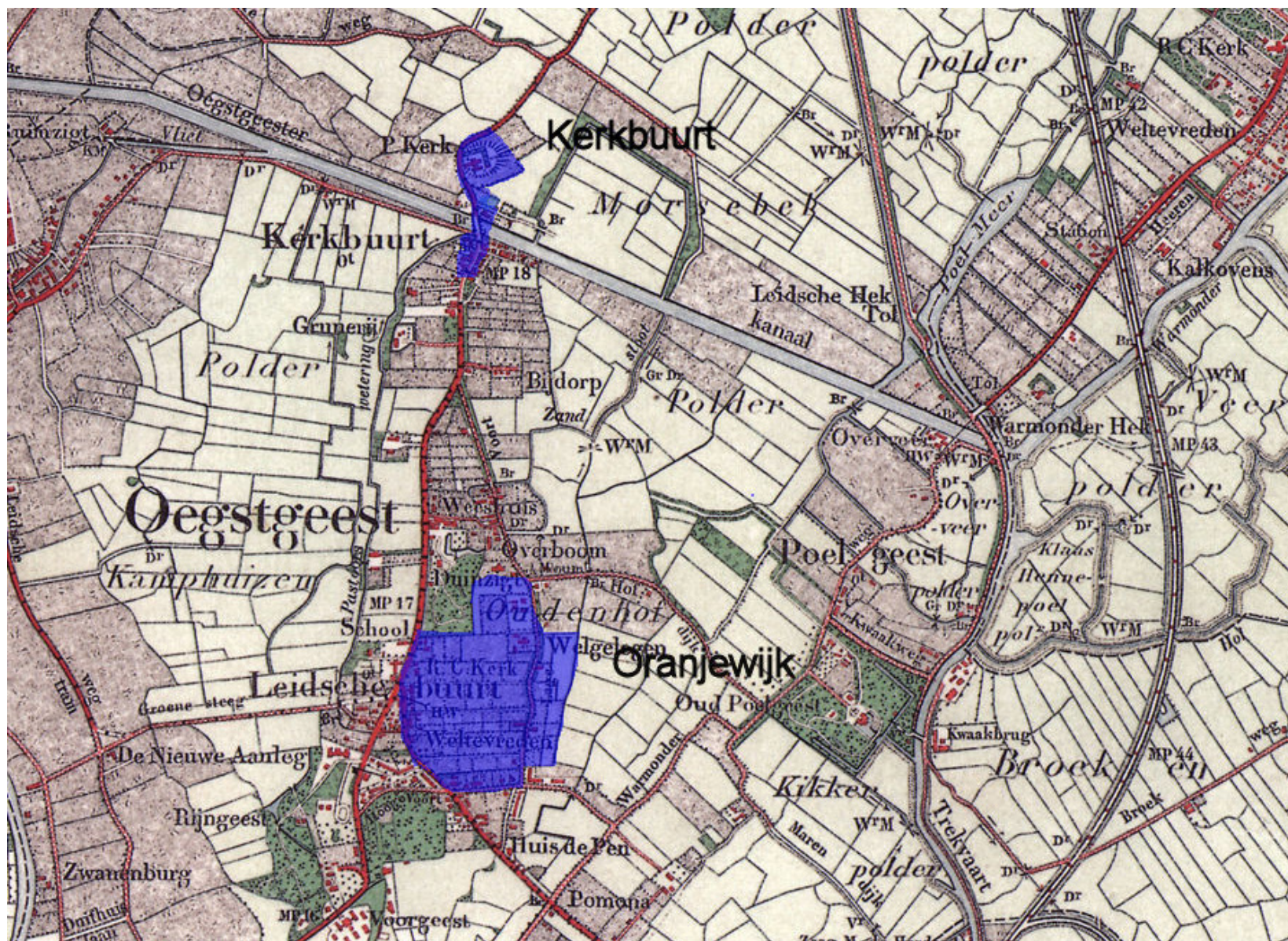
Literatuur

- Monumenten Inventarisatie Project (MIP). *Jongere bouwkunst en stedenbouw 1800-1945*; Den Haag 1994.
- Rijksmonumentenregister, Oegstgeest.
- L. de Groot en R. van Dort, *Oegstgeest van toen*, Leiden 1990.
- B.C. Krieken, *Oegstgeest in oude ansichten, deel 1 en 2*, Zaltbommel 1982.
- E. Paar, *Stageverslag n.a. v. Voorstel tot aanwijzing van waardevolle gebouwen door de Vereniging Oud Oegstgeest* (met fotodeel). Z.p. [typoscript].
- C. Scheffer, *Adviezen tot plaatsing van 26 beschermingswaardige panden op de monumentenlijst van Oegstgeest. Extern rapport*, 1991.
- *Voorstel tot aanwijzing van waardevolle gebouwen c.a.*, opgesteld door de Vereniging Oud Oegstgeest. Z.p. 1987.
- A.F.J. Niemeijer en F.P. Buchner, *Toelichting bij het besluit tot aanwijzing van het beschermd dorpsgezicht Wilhelminapark en Geesten, Oegstgeest*, RDMZ 2004.

BIJLAGE

Kaart

Grote Historische Atlas Zuid-Holland, kaart 402.

Kerkbuurt en Oranjewijk

Grote Historische Atlas Zuid-Holland, kaart 402. Schaal 1:25.000. Uitgave 1914.

